

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

LEONARDO DA VINCI

Povodom 500. obljetnice smrti

**Sedam da Vincijevih
životnih principa**

**SVAKI JE ČOVJEK
UMJETNIK**

R.W. EMERSON

**ŠTO ZNAČI BITI
SLOBODAN?**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

05 | 2019. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

8

12

4 SEDAM DA VINCIJEVIH ŽIVOTNIH PRINCIPA

Marica Borović

8 LEONARDO DA VINCI Nepoznato lice slavnog umjetnika

Damir Krivdić

12 ŠTO ZNAČI BITI SLOBODAN?

Delia Steinberg Guzmán

14 RALPH WALDO EMERSON

Lovorka Cvitić

18 SVAKI JE ČOVJEK UMJETNIK

Gudrun Gutdeutsch

14

18

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Jerko Grgić,
Anastazija Pulja, Atila Barta, Marta Mihičić, Damir Krivdić

Lektura: Vesna Bosnar, Branka Žaja

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Jedan od najznačajnijih poticaja razdoblja humanizma i renesanse bio je *homo universalis*, antički ideal čovjeka usmjerenog stalnom usavršavanju koji je istovremeno misaon i kreativan te savjestan i praktičan sudionik svog vremena. U tom su smislu upravo velikani ovog razdoblja ujedinili više različitih područja kulture kako bi time otvorili nove horizonte svakom njenom pojedinom području.

Međutim, njihovo iznimno znanje i vrhunske vještine bile su tek izvanjsko ruho bogatog nutarnjeg života posvećenog traženju odgovara na temeljna filozofska pitanja o čovjeku i univerzumu. Nastojali su ponovno potvrditi stara znanja o jedinstvenosti i povezanosti svega što postoji.

Suvremena je tendencija čovjekove formacije nažalost suprotna. Postajući sve veći stručnjak usmjeren na samo jedno područje rada i na parcijalna rješenja, čovjek se nerijetko udaljava od smisla cjeline. Može li umjetnost biti lijepa i inspirativna bez jasnih matematičkih kanona i duhovnih stremljenja koji uzdižu čovjeka? Može li znanost biti istinita i korisna ako se protivi zakonima prirode i ako je uništava? Može li religija polagati pravo na sebe ako izgubi srce u jednoumlju i isključuje ljude druge vjere? Može li politika

biti pravedna bez djelovanja za opće dobro, odvojena od onih kojima je potrebna, i ako joj je ljudsko biće tek broj ili resurs?

U tom smislu naš veliki humanist Ivan Supek u predgovoru knjizi *Filozofija, znanost i humanizam* ističe: *Znanost nije dovoljna. Da bismo bolje shvatili ljudsku maštu, stvaralaštvo i motivaciju, moramo pri-teći umjetnosti. Bez književnog, likovnog i glazbenog iskustva ne bismo razumjeli svakidašnji ljudski govor i čovjeka samog. [...] Istraživanje prirode i čovjeka kao dijela prirode dalo je na početku novog vijeka poticaj humanizmu. [...] Razmišljanja o društvu ne mogu se odvojiti od prirodoslovlja, a i ono se ne može odvojiti od povijesnih tijekova. Ne radi se samo o kontemplacijama nego i o moralnom i političkom stavu. Kao što je cijela povijest išla, tako će organski i naša razmatranja završiti u filozofiji humanizma.*

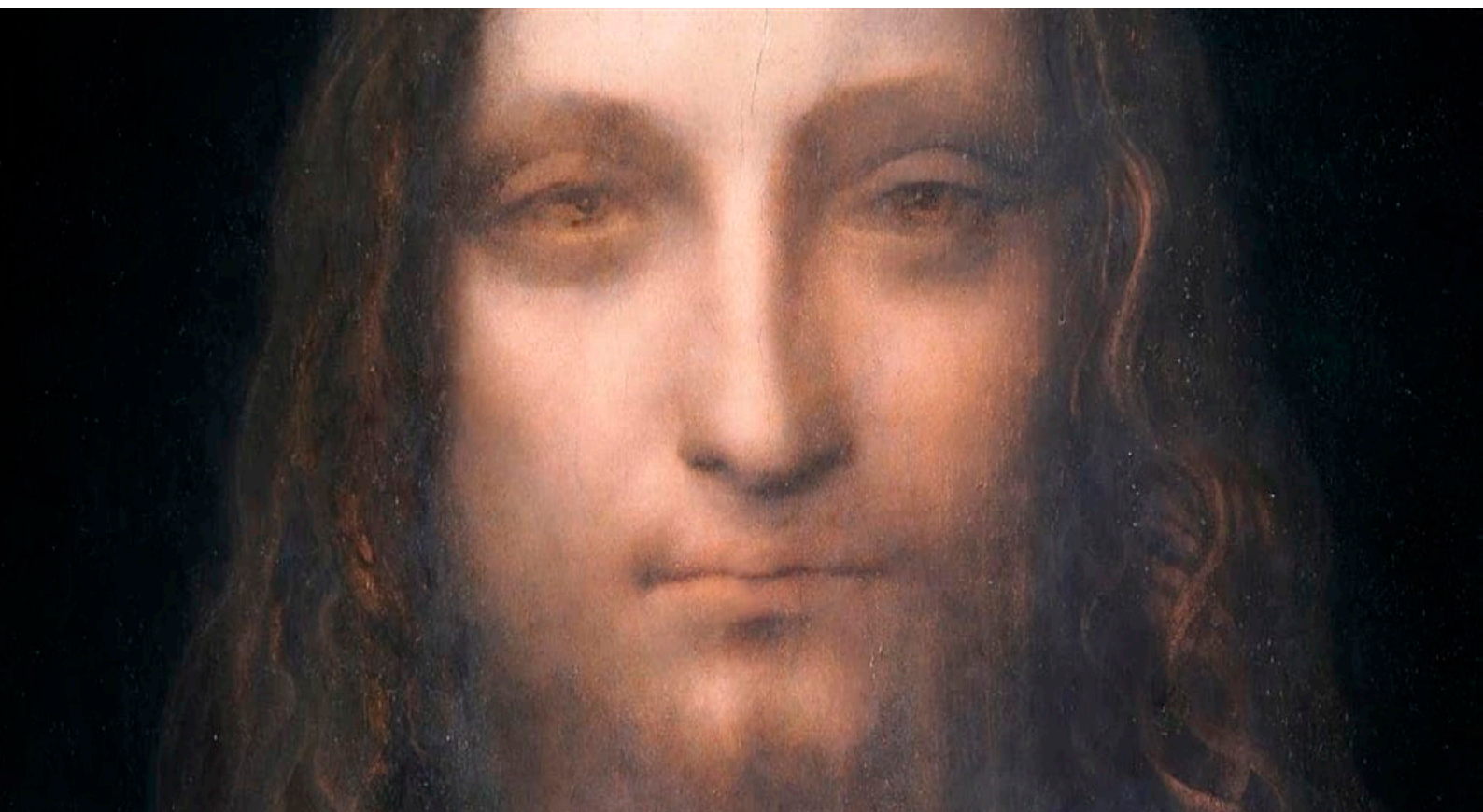
Čovjeku je, dakle, potrebna živa nit koja može povezati sve aspekte njegova izričaja, dragocjena iskustva i stvarne potrebe. Velikani koji su utirali brazde novog vremena pronalazili su je u filozofiji. ☞

Uredništvo

SEDAM DA VINCIJEVIH ŽIVOTNIH PRINCIPA

(15. travnja 1452. – 2. svibnja 1519.)

Marica Borović

Leonardo da Vinci jedan je od najvećih genija u povijesti. U svojim slavnim bilježnicama bilježio je svoja razmišljanja, skice slika, opise pokusa, anatomske, arhitektonske i tehničke crteže.

Suvremeni autori, istražujući bilješke i metodologiju rada Leonarda da Vincija, izdvojili su sedam životnih principa koji su sadržani u njegovu načinu rada i življenja:

- I *Curiosità* – znatiželja, žed za učenjem
- II *Dimostrazione* – iskustvo, provjera znanja iskustvom
- III *Sensazione* – stalno usavršavanje osjeta
- IV *Sfumato* – spremnost da se prigrli neizvjesnost
- V *Arte/Scienza* – ravnoteža između umjetnosti i znanosti
- VI *Corporalità* – harmonija tijela i uma
- VII *Connessione* – prepoznavanje međusobne povezanosti svega

Sedam Da Vincijevih principa zbog svoje univerzalnosti i primjenjivosti, otvaraju put prema vlastitoj kreativnosti, stjecanju novih vještina kao i prema novom pogledu na svijet koji nas okružuje.

***Curiosità* – neugasiva žed za spoznajom, za učenjem**

Leonardo je posjedovao djetinju nezasitnu znatiželju koju je uspio zadržati cijeli život. U svom dnevniku piše: *Provodio sam čitave dane tumarajući uz polja, tražeći rješenja i odgovore na svoja pitanja, pokušavajući razumjeti stvari koje nisam razumio: kako su morske školjke došle na vrh planine zajedno s fosilima koralja, algi; na koji način se u vodi formiraju krugovi kad se kamen u nju baci; zašto i kako ptica leti, zašto ljudi ne lete... Ta pitanja i mnoge druge pojave okupiraju moje misli čitav život...*

Leonardo povezuje znanje s ljubavi: *Ljubav prema predmetu kći je njegove spoznaje o njemu.* Potrebna je ljubav da bismo nešto naučili, a kad nešto upoznamo, produbimo znanje o nečemu, tada to još više volimo. Smatrao je da nikada nije kasno za učenje. Naučio je latinski kad su mu bile 42 godine, iako je za sebe govorio da nije nadaren za jezike. Da bi savladao latinski, ispisivao je bilježnice i bilježnice latinskih riječi.

***Dimostrazione* – provjera znanja iskustvom i spremnost da se uči na pogreškama**

Leonardo sebe naziva *učenikom iskustva*. Potrebno je potvrditi znanje iskustvom. Znanje je kći vremena, ali mudrost je kći iskustva.

Iskustvo nikada ne griješi, tek naše prosudbe griješe kad si obećavamo rezultate koje nismo provjerili iskustvom.

Također poziva na istraživanje i učenje od prirode. Za Leonarda priroda je živa, produhovljena i svrhovita cjelina. Čovjek ne može izumiti niti napraviti išta tako lijepo i jednostavno kao što to može priroda. Njezinim izumima ništa ne nedostaje.

U prirodi pronalazi modele za svoje izume. Školjke koje je proučavao svojim su mu spiralnim vijugama poslužile kao model za dizajniranje spiralnog stubišta dvorca francuskog kralja Franje I. (François I.). Anatomija ljudskog grla poslužila mu je kao inspiracija za izradu lire. Proučavajući kako pada lišće, došao je na ideju padobrana, ali i letjelice slične današnjem helikopteru. Pokazivao je duboko zanimanje i za ljude i proučavao je psihologiju ljudskog ponašanja te se tim spoznajama služio u slikarstvu. Govorio je da dobar slikar ima dva cilja: naslikati čovjeka i namjere njegove duše.

Nije učio samo od prirode, učio je i od drugih ljudi. Prvi veliki učitelj bio mu je slikar i kipar Andrea del Verrocchio i u njegovoj radionici stječe prva i neprocjenjiva iskustva. Tu je naučio pripremati boje i platna, upoznao se s optičkim detaljima perspektive i naučio tajne kiparenja, rad sa zlatom i lijevanje bronce.

Družio se s velikim umovima svoga vremena, Bramanteom, Machiavellijem, Pacioliem. Bio je upoznat s učenjima mnogih velikih filozofa antike poput Heraklita, Demokrita, Anaksagore, Platona. Poštuje tradiciju i uzima je za učitelja.

Leonardo je govorio da je “nepismen” u odnosu na one koji su se zadovoljavali beskrajnim govorima i citiranjem tuđih misli, ali odustajali od praktičnog. Smatrao je korisnim izabrati određene ličnosti, heroje kao uzore, razmišljati o njihovim kvalitetama koje želimo probuditi i razviti u sebi.

Čovjekovo ostvarenje je u djelima, a ne u riječima. Njegova je omiljena izreka: *Željezo hrđa ako se ne koristi, stajaća voda gubi čistoću, pa tako i nerad potkopava snagu duha.*

Priroda započinje s uzrokom, a završava s iskustvom. Dobar sud rađa se iz dobrog razumijevanja, dobro razumijevanje proizlazi iz dobrog uma, a on je plod dobrog iskustva.

Sensazione – usavršavanje osjetila jer to obogaćuje naše iskustvo

Prosječan čovjek gleda pa ipak ne vidi, sluša pa ipak ne čuje, dotiče, a ipak ne dotakne, jede, a da ne osjeti okus, giba se, ali ipak ne osjeća svoje tijelo, udiše zrak pa ipak ne njuši ni smrad ni lijep miris, a govori da uopće ne razmišlja.

Svakog dana skupljamo iskustva pomoću pet osjetila.

Osjetilo vida – Leonardo je imao izuzetnu moć opažanja. Vježbao ju je od djetinjstva dok je kao dijete promatrao toskanski krajolik, zatim je to viđenje oplemenio zahvaljujući svom učitelju Verrocchiju. U *Kodeksu o letu ptica* zabilježio je pojedinosti o pokretima perja i krila koje su se mogle opaziti tek u XX. st. uz pomoć kamere i kinematografije.

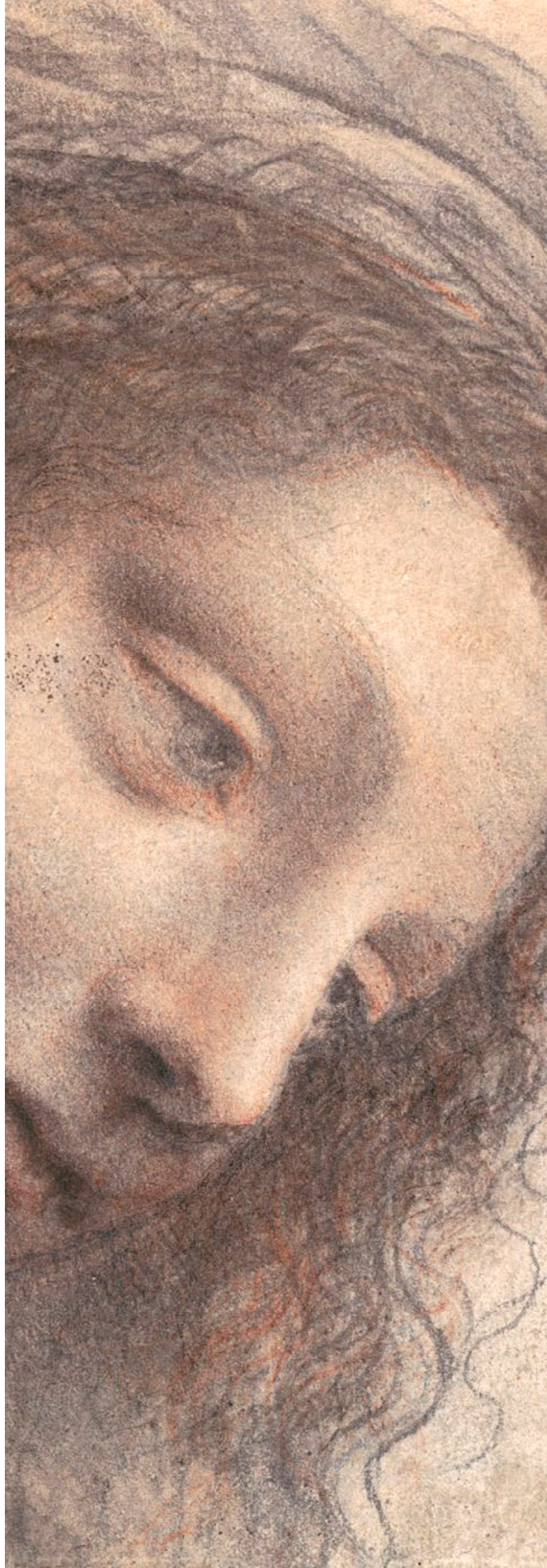
Leonardo o moći vida piše: *Zar ne vidite da oko obuhvaća ljepotu svijeta?... Tko bi mogao povjerovati da bi tako mali prostor mogao sadržavati slike cijelog univerzuma!*

Osjetilo sluha – Leonardo je imao i izvanredan sluh. Svirao je flautu i liru, skladao je pjesme. Za njega je muzika bila duhovna hrana i pri slikanju često je imao i muzičku pratnju.

Osjetilo opipa – Oblačio je odjeću od najboljih materijala koje si je mogao priuštiti, a uživao je u dodiru svile i baršuna. Sam je krojio odjeću i oblačio se pomalo ekstravagantno. Razvio je poseban način percipiranja ljudi i volio je razgovarati s njima bez obzira na porijeklo. Bio je uljudan i izvrstan govornik koji je lako znao zadobiti pažnju svojih sugovornika.

Osjetilo okusa – Znao je umjetnički dekorirati hranu, a često je na dvoru Ludovika Sforze organizirao gozbe. Imao je ukusa te sposobnost uočavanja i traženja onoga što je lijepo.

Osjetilo mirisa – Njegova odjeća kao i slikarski atelje bili su ispunjeni mirisima cvijeća i parfema. Sam je pripravljaio parfem koji je bio mješavina lavande i ružine vodice. Imao je i “dobar njuh” pokazujući oštroumnost u otkrivanju svega što je skriveno.

Sfumato – sposobnost da se sačuva ravnoteža duše u susretu s nepoznatim

Sfumato znači *zamagljeno* i kritičari umjetnosti upotrebljavaju taj pojam kako bi opisali onu magličastu, tajanstvenu kvalitetu Leonardovih slika. Pretpostavlja se da je učinak postizao nanošenjem brojnih tankih slojeva boje i to u kutovima usana i očiju gdje je taj efekt najviše dolazio do izražaja. Osim tom tehnikom, Leonardo se posebno isticao u slikanju finih gradacija svjetla i tame, takozvanim *chiaroscuro*m.

Princip *sfumato* uključuje ravnotežu duše, stabilnost pri susretu s nepoznatim koje je predstavljeno tamom ili sjenom na njegovim slikama. Većina ljudi djeluje na uhođan, poznat način tako da ih bilo koja nepredviđena situacija ili životna promjena dovodi u stanje zbunjenosti, nesigurnosti i nutarnje rastrojeno-sti. Taj princip odnosi se na izgradnju i uspostavu čvrstih uporišnih točaka odnosno vrлина koje će poslužiti kao oslonac u životnim nedoumicama.

Ne zovi bogatstvima ono što se može izgubiti. Vrlina je naše istinsko blago i istinska nagrada onome tko je ima.

Arte/Scienza – uspostava ravnoteže između znanosti i umjetnosti

Uči znanost umjetnosti i umjetnost znanosti.

Za Leonarda stremljenje ka ljepoti i mudrosti međusobno se nadopunjuju, nisu suprotstavljene. Pri stvaranju umjetničkog djela nemoguće je napredovati bez znanosti. Leonardo je u svoje slike utkao znanje iz anatomije, optike i matematike. Da bi izrazio ljepotu ljudskog lika, služio se znanjima iz anatomije. Secirao je leševe i došao do zanimljivih spoznaja: kako se stvara određen pokret tijela, mimika lica i koji mišići to prate. Nastojao je svoje likove prikazati prirodno, a ne ukočeno, stavljajući naglasak na nutarnji život izražen pogledom, položajem glave, osmijehom i gestom.

Znanstvenik također treba posjedovati umjetničku osjetljivost. Svoja proučavanja stijena, biljaka i leta ptica izražavao je s lijepim, umjetničkim, a ne suhoparnim crtežima. S druge strane, planovi za njegove slike i kipove detaljni su i matematički precizni.

Oni koji se zaljube u umjetnost, a da se prethodno nisu primili marljivog proučavanja njezinog znanstvenog dijela, mogu se usporediti s mornarima koji se upućuju na more brodom bez kormilara ili kompasa pa stoga ne mogu biti sigurni da će stići u željenu luku. (Traktat o slikarstvu)

Leonardo je povezao umjetnost i znanost radi cjelovitog viđenja.

Corporalità – harmonična povezanost uma i tijela

Ovaj princip govori o potrebi vladanja tijelom, o brizi za zdravlje i kondiciju.

Među građanima Firence Leonardo je bio na glasu po svom držanju, gracioznosti, tjelesnoj okretnosti, ali i fizičkoj snazi. Znamo i to da je bio u stanju služiti se podjednako dobro objema rukama pri radu. Šetnje, jahanje, plivanje i mačevanje bili su dio redovnog vježbanja. Smatrao je da ljudi trebaju preuzeti odgovornost za vlastito zdravlje. Leonardovi savjeti za očuvanje zdravlja:

Čuvajte se ljutnje i tužnih raspoloženja.

Budite vesela duha.

Umjerena vježba.

Jedite jednostavno i dobro žvačite.

Večerajte malo.

Određene spoznaje o bolestima tijela dobiva zahvaljujući proučavanju anatomije, a njegovi crteži iz anatomije i danas svojom ljepotom i preciznošću nisu nadmašeni. Opisuje ih kao “kozmo grafiju malog svijeta” – mikrokozmosa. Time obnavlja staru antičku ideju da je čovjek univerzum u malome. *Kao što čovjek ima kosti kao potporu i okvir mesu, tako i zemlja ima stijene kao potporu tlu... čovjek u sebi nosi jezero krvi, tako i zemlja ima oceane i mora.*

Connessione – međusobna povezanost svega u prirodi

Prema Leonardovim zabilješkama, ovaj princip izražava sposobnost razumijevanja povezanosti i međuovisnosti stvari i pojava, kao i primjenu tih spoznaja u životu.

Sve je povezano. *Sve nastaje iz svega i sve je načinjeno od svega i sve se vraća u sve.*

Sve je nevidljiv duhovni korijen zbog kojeg u prirodi ima beskrajno mnogo uzroka koji se ne mogu dotaknuti iskustvom, ali se zato otkrivaju u tragovima. Ono *Sve*, božansko, prisutno je i u čudesnoj ljepoti svjetla, i u zamršenom rasporedu mišića, u ljudskoj duši... Što je više proučavao prirodu i ulazio dublje u njezine tajne, sve više je bio svjestan kako je sve povezano. Snaga koja sve povezuje je ljubav. Ona daje poticaj za ulazak u avanturu otkrivanja života, njegovih tajni i ljepota. Onaj tko voli, taj i razumije.

Za Leonarda život je poput rijeke koja neumoljivo teče prema svom odredištu. Ponekad teče mirno, ponekad nailazi na prepreke, katkad pada u slapovima, katkad se zaleđi, ali nezadrživo nastavlja dalje prema svom odredištu, nevidljivom duhovnom korijenu. ☸

LEONARDO DA VINCI

NEPOZNATO LICE SLAVNOG UMJETNIKA

Damir Krivdić

Renesansa, doba preporoda svih vrijednosti dostojnih čovjeka, ponovno buđenje usnulih ideja o kozmosu i čovjeku, o ljepoti i smislu znanosti, umjetnosti, politike i religije.

Je li Zemlja okrugla? Kako se kreću planeti? Kako postići dubinu na slikarskom platnu? Kako napraviti idealan grad? Što je čovjek? Što je Bog? To su neka od pitanja s kojima se hvataju u koštac velikani renesanse. Leonardo da Vinci, također.

FILOZOF?

O Leonardu su pisali mnogi, promatrajući ga kao slikara, umjetnika, inženjera, arhitekta, matematičara... Manje je poznato da se bavio i botanikom, anatomijom, optikom, geologijom, astronomijom... Da, sve je to bilo Leonardovo vanjsko lice, međutim vrlo je malo pisano o njegovu nutarnjem biću. Jedan od Leonardovih suvremenika pet godina nakon njegove smrti piše: "Leonardo da Vinci nije samo izvanredan slikar, već i istinski Arhimed; isto tako i velik filozof." Filozofom ga smatra i veliki umjetnik i biograf Giorgio Vasari¹. Sam francuski kralj Franjo I., za kojega je Leonardo radio zadnjih godina života, rekao je da je bio mnogo više od kipara, slikara i arhitekta – bio je i filozof. Mišljenja novijih pisaca podijeljena su, čini se, najviše zbog nepotpunog poznavanja njegova života i djela. Možemo se i mi, poput Paula Valeryja, upitati: "Je li on, dakle, filozof ili nije?"

Potražimo odgovor u Pitagorinu tumačenju filozofa kao onog koji ljubi mudrost. Kako onda Leonarda – koji je čitav svoj život istraživao umjetnost, znanost, etiku i moral – ne nazvati *ljubiteljem mudrosti* o kojoj često govori u svojim pisanim djelima: *Stvari koje se u mladosti postignu, zaustavljaju propadanje u starosti i, ako si razumio da se starost zapravo hrani mudrošću, ponašaj se na takav način da ti u starosti hrane ne ponestane.*

Filozofa, uostalom, ne čine mišljenja drugih, već on to čini svojom mišlju, riječju i praktičnim djelovanjem. Povjesničar umjetnosti, Corrado Ricci, kaže: "Sve tajne prirode i sva djela eminentnog duha ljudskoga privlačila su Leonarda; on je htio u sve proniknuti, sve proučiti, sve saznati", i sve to što je saznao, primijeniti u svakodnevnom životu.

Poznavanje klasične filozofije vidljivo je iz njegovih rukopisa gdje spominje Sokrata, Aristotela, Epikura, Ksenofonta, Anaksagoru... Leonardo izučava anatomiju ljudskog tijela, surađujući s filozofom Marcantoniom della Torreom koji je tada predavao u Paviji. Velikom prijatelju, matematičaru Luci Pacioli, pomaže u pisanju *De divina proportione*. Prijateljuje s Niccolom Machiavellijem, Amerigom Vespuccijem kao i s Paolom dal Pozzom Toscanellijem, astronomom i geografom, prema čijim je proračunima Kolumbo pronašao Ameriku.

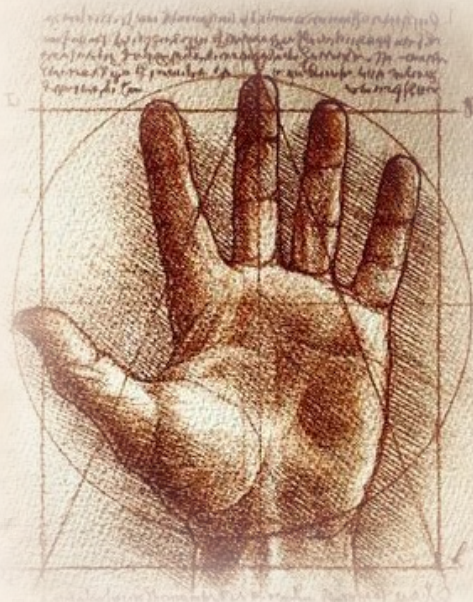
O Leonardu najviše možemo doznati iz njegovih pisanih djela i djela njegovih suvremenika. Nažalost, dio tih materijala je izgubljen. U svojim skicama Leo-

*Čim se vrlina rodi, porađa ona i zavist
sebi nasuprot, i prije bi tijelo bez sjenke
bilo, negoli vrlina bez zavisti.*

nardo spominje *Knjigu otpora*, *Knjigu o strojarskim elementima*, *Knjigu o udaru*, *Knjigu o teži* i *Knjigu o kretanju*. One su vjerojatno za nas izgubljene. No ostalo je još oko 5000 bilježaka sa skicama (manuskripti B; E; F; H i dr.) i "kodeksa", među kojima se posebno izdvajaju *Atlantski kodeks*, *Knjiga o letu ptica* i *Traktat o slikarstvu*, koji se nalazi u Vatikanskoj knjižnici poznat kao *Codice Urbino 1270*. Dva dijela Leonardovih kodeksa otkrivena su tek 1965. god. u španjolskoj Nacionalnoj knjižnici i sada su poznati kao *Madridski kodeksi* u kojima piše o mehanici, statici, geometriji i izgradnji utvrda. Zanimljivo je spomenuti da je veliki dio bilježaka pisan s desna na lijevo, obrnutim slovima, tako da je čitljiv tek pomoću zrcala...

ISKUSTVO KAO UČITELJ

Leonardo prvenstveno uči iz prirode, jer čovjek je za njega evolutivno biće čiji napredak ovisi o neposrednom učenju od prirode i daljnjem istraživanju na temelju toga, dok dekadencija nastupa kad se samo oponašaju određeni autori, a okreću leđa prirodi. U *Atlantskom kodeksu* on kaže: "...oni koji studiraju samo prema autorima, a ne prema djelima prirode, samo su nećaci, a ne sinovi same prirode, učiteljice dobrih autora."

¹ Giorgio Vasari: *Životi slavnih slikara, kipara, arhitekata* (prvi put tiskano 1550. godine u Firenci).

*...oni koji studiraju samo po autorima,
a ne po djelima prirode, samo su nećaci,
a ne sinovi same prirode,
učiteljice dobrih autora.*

Neposredni učitelj, onaj koji čovjeku objašnjava prirodu i njezine zakone, jest iskustvo, o kojem piše: "Iskustvo, tumač između stvaralačke prirode i ljudskog roda, uči nas što ta priroda čini od smrtnih, primorana nužnošću. Ona ne može drugačije postupiti nego onako kako joj uzrok – njezin voditelj, nalaže".

Često su mu prigovarali da se ne zna izraziti pisanom riječju. *Reći će oni da, zato što nisam postao "književan", ne mogu dobro reći ono što hoću izraziti. Ne znaju oni da moja djela potječu prije iz iskustva negoli iz tuđih riječi, a iskustvo je bilo učitelj onima koji su dobro pisali pa i ja uzimam iskustvo za učitelja i u svim slučajevima ću se na njega osloniti i na njega ukazati... Ako, kao oni, ne navodim autore, mnogo viši i dostojanstveniji je moj svjedok: iskustvo – učitelj njihovih učitelja.*

O ČOVJEKU I VRLINI

Upoznat s antičkom filozofijom, Leonardo piše: "Stari su čovjeka zvali mikrokozmosom, i riječ potpuno odgovara, jer se čovjek sastoji od zemlje, zraka, vode i vatre."

Njegova proučavanja anatomije dovela su ga do zaključka da je čovjekovo tijelo samo *divna arhitek-*

tura, dok je duša, stanar te građevine, ona kojoj treba odati poštovanje.

O vrlini kaže: "Ne zovi bogatstvima ono što se može izgubiti. Vrlina je naše istinsko bogatstvo i istinska nagrada onome tko je ima. Ona se ne može izgubiti, i napušta nas tek sa samim životom. Što se tiče vlasništva i materijalnih dobara, njih se treba uvijek bojati, jer svog vlasnika često ostavljaju u sramoti, a izgubi li ih, izvrnut je porugama."

Za Leonarda je upravo njegovanje vrline put ka istinskom čovjeku, kako on to, poput Ezopa, slikovito opisuje u svojim pričama.

Evo nekoliko primjera koji govore o Leonardovim filozofskim, moralno-etičkim stajalištima:

Ljubav prema vrlini

Ljubav prema vrlini nikad ne gleda stvar ružnu i nisku, već se uvijek vezuje za ono što je pošteno i vrlo, i prebiva u srcu plemenitu kao ptice po rascvalim granama gora zelenih. Ova ljubav se bolje vidi u nevolji nego u blagostanju, kao što i svjetlost bolje blista tamo gdje je mračnije.

U svojim razmatranjima Leonardo uvijek upozorava i na opasnosti puta vrline: *Čim se vrlina rodi, rađa ona i zavist sebi nasuprot, i prije bi tijelo bez sjenke bilo, negoli vrlina bez zavisti.*

*Za savjet pitaj onoga
tko sebe dobro ispravlja.*

Jedan od učenika u Leonardovoj akademiji u kojoj, čini se, nisu učili samo slikarstvo, zabilježio je na poledini jednog učiteljevog crteža ovo:

Što se tiče onoga tko dopušta da mu vrijeme prolazi, a da on u vrlini ne raste, što više na njega mislimo to se više žalostimo. Nijedan čovjek koji čast žrtvuje dobiti, nije sposoban za vrlinu. Sreća je nemoćna pomoći onome tko se sam mnogo ne trudi. Nema savršena dara bez velike patnje. Naši trijumfi i naše pompe prolaze: pohlepa, lijenost i suludi luksuz iz svega su prognali vrlinu – tako da se naša priroda izopačava i pokorava navici. Sad i ubuduće treba se izliječiti od lijenosti svoje.

Taština

Za ovaj porok čitamo da mu paun naginje više negoli bilo koja druga životinja, jer se on neprekidno ponosi svojim repom, širi ga u lepezu i svojim kricima na njega privlači pažnju okolnih ptica. Taj porok je najteže pobijediti.

Laž

Krtica ima malene oči i stalno živi pod zemljom. Dok je skrivena – živi, a čim se nađe na svjetlosti dana – umire jer je prepoznaju. Isto se događa i s laži.

Bogatstvo

Ljudi koji ne žele ništa drugo do materijalna bogatstva i zadovoljstva, lišeni su potpuno bogatstva mudrosti, te hrane i jedine snage duha.

Koliko je filozofa koji su se bogati rodili i sami svoja bogatstva razdijelili, da ih ona ne bi pokvarila... Tko više imanja ima, tim mora imati veći strah da ih ne izgubi...

Sljedeće izreke daju naslutiti njegov optimizam i težnju za neprekidnim stvaranjem:

- Prepreke me ne mogu slomiti.
- Pred naporom svaka prepreka popušta.
- Brazdu ne napuštati.
- Prije smrt nego umor.
- Sva djela ovoga svijeta ne mogu me umoriti.
- Prije ću se prestati micati negoli prestati biti koristan. ☞

ŠTO ZNAČI BITI SLOBODAN?

Delia Steinberg Guzmán

Čini se da je novija povijest čovječanstva usmjerena na doživljaj slobode kao jedne od najvećih vrijednosti u životu. Kao rezultat toga, svatko od nas vodi svoju bitku da osvoji tu cijenu nagradu.

Sloboda koja je jednostavno slobodna, bez pravila, koja je prazna od sadržaja i svrhe, slijedi primjer škrtca koji očajnički skuplja bogatstvo dok istovremeno živi u siromaštvu.

Svi žele biti slobodni, ali izgleda da ne misle svi da se dar slobode treba koristiti.

Predstava koja nam se danas prikazuje slična je zlatnoj groznici iz nekih drugih vremena, s jednom

značajnom razlikom: bojim se da su oni koji su tražili zlato znali zašto ga traže i smislili su tisuće načina kako će iskoristiti taj metal žudnje ako ga nađu. Danas, s druge strane, gotovo nitko od nas ne zna zašto želi slobodu; najčešće kažemo zbog toga da možemo "raditi što nas je volja". Međutim, sloboda koja je jednostavno slobodna, bez pravila, koja je prazna od sadržaja i svrhe, slijedi primjer škrtca koji očajnički skuplja bogatstvo dok istovremeno živi u siromaštvu. Nijedan škrtac nije sposoban objasniti zašto ni za koga skuplja svoje bogatstvo; jednostavno ga je preuzela želja za posjedovanjem.

Danas imamo sljedeći problem: svi želimo slobodu, svi zahtijevamo slobodu za sebe i za druge, ali nitko se ne usuđuje koristiti je, a kamoli dopustiti drugima

da je koriste. Nitko se ne usuđuje obvezati slobodnom odlukom koja će biti trajna i stabilna; nitko ne želi riskirati svoju hvaljenu slobodu za nešto ili nekoga. Sloboda je vrijednost koja se rijetko koristi, a obično se izražava tek povcima i protestima, iako može završiti nasiljem prema onima koji drugačije razmišljaju o tome što znači biti slobodan i što se podrazumijeva pod slobodnim izražavanjem volje.

Plemeniti ideali, dostojanstven način života, uzvišeni osjećaji, vjera u Boga i sudbinu ljudi, ne čini se da su ciljevi koji se vezuju uz slobodu.

Danas se vjeruje da je najslobodnija osoba upravo ona kojoj nedostaju sve navedene vrijednosti; smatra se da vjernost osjećajima ili ideji ograničava čovjekovu slobodu. Na ovaj način, sloboda je ograničena na ravnodušno traženje određenih elemenata koji će nam pomoći da živimo ugodan život, ali bez ikakvih obaveza; sve u svemu, da se možemo slobodno mijenjati, ali ne ulazeći u bilo kakav rizik koji donose same promjene ili upitni trenuci stabilnosti.

Živimo u svijetu slobodnih ljudi, koji su slobodni sve dok ništa ne rade. Ali ta pasivna sloboda skriva užasnu stvarnost ropstva, uglavnom u lancima straha, neodlučnosti i nesposobnosti izbora i življenja odabranih ideja, osjećaja i djela koja su vrijedna voljnog žrtvovanja te slobode, nakon što je ona praktično osvojena i življena.

Nitko se ne usuđuje obvezati slobodnom odlukom koja će biti trajna i stabilna; nitko ne želi riskirati svoju hvaljenu slobodu za nešto ili nekoga.

Živimo u dobu siromašnih škrtaca koji umiru od gladi s pogledom na vlastito bogatstvo i koji radije očajavaju u tjeskobi nego da potroše ijedan novčić svoje slobode. Pravo stanje stvari je da, još jednom, zbog materijalističkog pogleda griješimo sudeći jed-

nako o svim stvarima. Sloboda nije gomila zlata koja se smanjuje kako se troši, nego, upravo suprotno, to je humano stanje, vrlina duše koja se razvija stalnim življenjem.

Klasična filozofija nas je naučila da je sloboda dar koji pripada ljudima koji znaju i vladaju sobom. Takvi ljudi se ne ustručavaju od djelovanja ili vlastitog žrtvovanja, već se razvijaju sa svakim iskustvom i postaju slobodniji.

Da, možemo pogriješiti kad se obvezemo. Ali tko nas može uvjeriti da ne griješimo kada izbjegavamo sve obveze? I nije li obilježje slobode prepoznavati i ispravljati greške kada ih prepoznamo?

Klasična filozofija nas je naučila da je sloboda dar koji pripada ljudima koji znaju i vladaju sobom. Takvi ljudi se ne ustručavaju od djelovanja ili vlastitog žrtvovanja, već se razvijaju sa svakim iskustvom i postaju slobodniji.

To je dragocjen doprinos filozofije u ne manje vrijednom traganju i postizanju individualne i kolektivne slobode. ☞

Sengleskog prevela: Tatjana Mavrić

R. W. Emerson

RALPH WALDO EMERSON

Ralph Waldo Emerson predstavlja prekretnicu u američkoj književnosti i kulturi, začetnik je novog doba i novih ideja u književnosti, filozofiji i proučavanju religija. Nazivaju ga i ocem suvremene američke književnosti koji je snažno utjecao na brojne američke književnike, prije svega na Walta Whitmana, čiji je dolazak na neobičan način i predvidio.

Rodio se 1803. godine u Bostonu, u obitelji s dugom lozom puritanskih svećenika. Vrlo je rano ostao bez oca, ali se ipak uspio školovati na Harvardu. Družio se s poznatim književnicima i filozofima, pisao poeziju i eseje, vodio dnevničke zapise i držao predavanja po različitim američkim državama od Divljeg zapada do velikih gradova na istočnoj obali. Zalagao se protiv ropstva, isticao transcendentnu prirodu čovjeka i vjerovao u čovjekovo božansko porijeklo.

Prvu knjigu eseja *O prirodi* (*Nature*), objavio je 1836. Nastala je nakon puno godina proučavanja i promišljanja o smislu čovjekova postojanja, i to najčešće u osami, u prirodi. Središnja je ideja knjige da Bog prožima prirodu i da se stoga božanska stvarnost može razumjeti proučavanjem prirode. Knjiga se sastoji od osam eseja: *O prirodi*, *O općim dobrima*, *O ljepoti*, *O jeziku*, *O disciplini*, *O idealizmu*, *O duhu* i *O mogućnostima*.

Iz dnevnika:

Studeni 1828. – *Zar ne vidite da ste vi sami sebi svemir? Vi nosite vlastitu sudbinu u svojim rukama. Bog nalazi savršenstvo u samome sebi, tako bi morao i čovjek.*

21. prosinca 1834. – *Neka je blagoslovljen dan kad mlado biće otkrije da su ono što je u nama i ono što je iznad nas sinonimi.*

3. lipnja 1836. – *Uvijek ponovno učimo da trajanje i veličina ne predstavljaju ništa za dušu.*

U vječnosti prirode stoljeća se gube kao trenuci. U ogromnosti materije nema velikog i malog. Trava i lišće koji pokrivaju čitavu Zemljinu kuglu, kao i snijeg koji poput kape pokriva Sjeverni pol baš kao i Južni pol, nisu zahtijevali veći napor ili namjeru no što su ih iziskivali otvaranje jednog ljiljanova zvonolikog cvijeta ili klijanje jednog zrna žita. Za zakone prirode vrijeme ne predstavlja ništa. Ocean je velika kap, kap je mali ocean.

19. listopada 1836. – *Pojedinac uvijek umire. Ono što je sveopće jest život. Koliko istine i dobrote ude u mene, toliko ja živim. Koliko u meni ima grešaka i grijeha, onoliko je i smrti u meni.*

12. lipnja 1838. – *Ne dopusti okolnostima da vladaju tobom, nego ti uvijek vladaj njima i ništa te neće povrijediti.*

21. veljače 1840. – *Umjetnost uvijek teži nečemu boljem od prirode, ali umjetničko djelo je uvijek manje uvjerljivo od prirode.*

Preuzeto iz knjige: Ralph Waldo Emerson: Društvo i osama: izbor iz dnevnika i eseja.

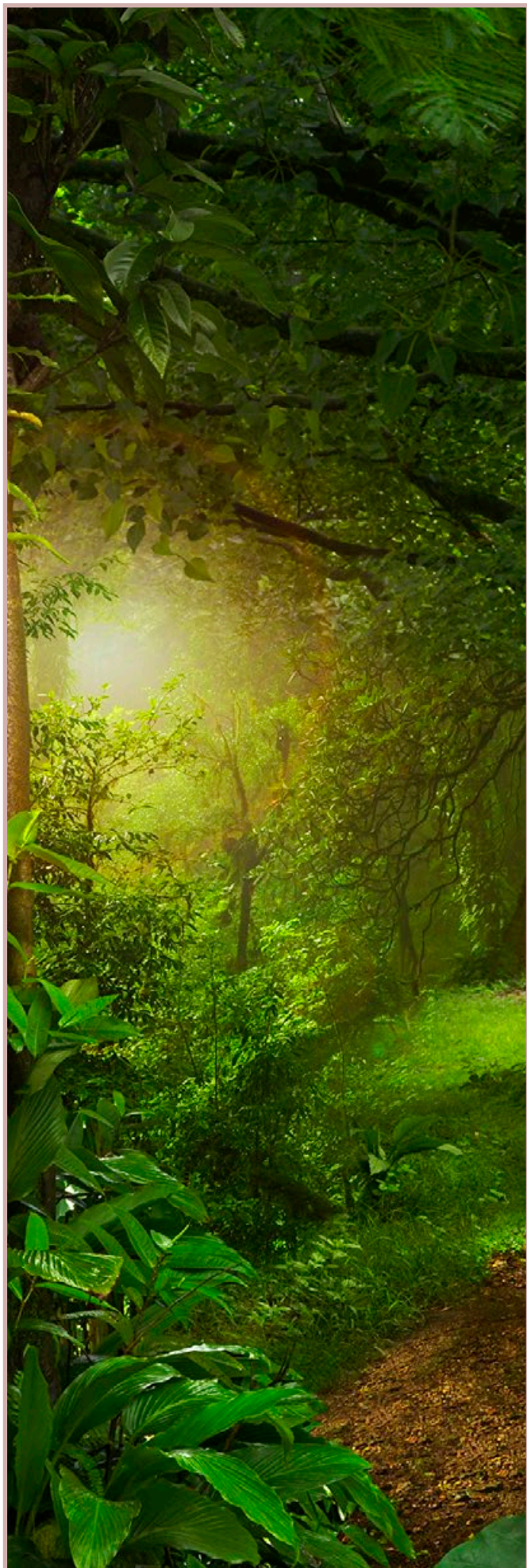
O prirodi

Priroda nikad nema zlokoban lik. Ni najmudriji čovjek ne može proniknuti u njenu tajnu, ali ni prestati biti radoznao otkrivši svu njezinu savršenost...

Ljubitelj prirode je onaj čija su unutrašnja i vanjska osjetila u potpunom međusobnom skladu; onaj koji je zadržao dječji duh čak i kad je u punoj zrelosti. Njegova veza s nebom i zemljom postaje dio njegove svakodnevne hrane.

U prisutnosti prirode, iskrena radost prožima čovjeka, usprkos svim njegovim životnim nedaćama i tugama. Priroda mu govori – ti si moje stvorenje i unatoč svim tvojim nevažnim tegobama, pronađi svoj spokoj u meni...

Ljepota je znak kojim Bog obilježava vrlinu. Svako prirodno djelo oblik je milosti. Svako junačko djelo oblik je plemenitosti kojem se jednako raduju junakov zavičaj i slučajni promatrači. Velika djela uče nas da je svemir svojina svakog pojedinca... Umjetničko djelo je

apstrakcija ili simbolički sažetak svijeta...

Svaki pojedini predmet jedino je lijep ako naglašava univerzalnu milost.

Pjesnik, slikar, kipar, glazbenik, arhitekt, svi oni pokušavaju zgusnuti ljepotu svijeta u jednu točku, i svaki od njih u svojim djelima pokušava zadovoljiti ljubav prema ljepoti koja ga potiče na stvaranje... Tako priroda djeluje kroz umjetnost pomoću volje čovjeka ispunjenog ljepotom njezinih iskonskih djela. Prema tome, svijet postoji kako bi duša zadovoljila žudnju za ljepotom...

Priroda je posrednik misli, i to na tri načina:

1. Riječi su oznake prirodnih činjenica.
2. Pojedine prirodne činjenice simboli su pojedinih duhovnih činjenica.
3. Priroda je simbol duha...

Već sam napomenuo da je svaki prirodni proces verzija neke etičke pouke. Moralnost počiva u središtu prirode i zrači svuda uokolo. Ona je srž svakog sadržaja, svakog odnosa i svakog procesa. Sve stvari s kojima dolazimo u dodir poučavaju nas nečemu...

Osobito se u ovome očituje jedinstvenost Prirode – jedinstvenost u raznolikosti koju na svakom koraku susrećemo... List, kapljica, kristal, trenutak u vremenu, povezani su s cjelinom i sudjeluju u savršenstvu cjeline. Svaka čestica je mikrokozmos i svaka je vjerno ponavljanje sličnosti svijeta...

Učimo da je ono najuzvišenije dar čovjekovoj duši, da zastrašujuća sveopća bit nije ni mudrost, ni ljubav, ni ljepota, ni moć, nego sve to zajedno i svaka za sebe, i da je upravo to ono zbog čega sve stvari postoje i kroz što se ostvaruju, da duh stvara, da je duh prisutan u pozadini svega, ali i u čitavoj prirodi: da je duh jedinstven, a ne složen, da ne djeluje na nas izvana, to jest preko vremena i prostora, već duhovno ili kroz naše ja. Stoga, taj duh, to Vrhovno Biće, ne stvara prirodu oko nas, već je pušta da nas čitave prožme, kao što životnost prožima čitavo stablo čineći da na mjestu otpalih listova i grančica izbijaju novi listovi i grančice...

Razlog zbog kojeg svijetu nedostaje cjelovitosti, pa leži u ruševinama, jest taj što je čovjek razjedinjen od samoga sebe... Pouzdan znak mudrosti znači vidjeti čudesno u običnom. 卐

Preuzeto iz knjige: Ralph Waldo Emerson: O prirodi. Zagreb. 2013.

Odabrala: Lovorka Cvitić

ISTA CIJENA...

Neki čovjek stoji na sajmu i prodaje vaze. Prilazi jedna žena i razgleda robu. Neki komadi su bez crteža, drugi su pomno ukrašeni. Žena pita za cijenu vaza. Na svoje iznenađenje, saznaje da sve koštaju isto.

– Kako jedna ukrašena vaza može koštati kao druga, obična? – pita ona. – Zašto tražiti isto za rad koji je zahtijevao više vremena?

– Ja sam umjetnik – odgovori prodavač. – Mogu tražiti novac za vazu koju sam napravio, ali ne i za njenu ljepotu. Ljepota je besplatna. ☞

Iz knjige *Maktub*, Paulo Coelho
Odabrala: Suzana Mateša

SVAKI JE ČOVJEK UMJETNIK

Gudrun Gutdeutsch

Iti si umjetnik!

Jučer sam opet iznijela svoju blok flautu od ružinog drveta. Naravno da ne sviram savršeno, prsti su mi spori, a jezik težak. Listam note, sviram jedno pa drugo djelo i tada se sjetim djela koja sam nekad znala napamet... Dopuštam da me melodije ponesu, otvaram svoju dušu i jednostavno jesam. Poslije, kad odložim flautu, u oblacima sam i puna radosti...

I razmišljam o predavanju koje sam nedavno čula, o "oduzimanju čari svijetu". Jedan od uzroka leži u tome što je umjetnost zanemarena. Sve do 19. stoljeća bilo je sasvim uobičajeno izražavati se kroz umjetnost. Izumom gramofona i drugih nosača zvuka bilo tko je bilo kad mogao reproducirati glazbu. Pojavljuje se virtuoznost, veliki umjetnici slave se poput zvijezda. Glazbeni laik prepušta umjetničko djelovanje majstorima, divi im se i plješeće te postaje samo pasivni konzument umjetnosti. Danas je netko "kulturan" ako posjećuje kazalište, operu ili muzej i dopušta da umjetnost utječe na njega.

U bečkom *Haus der Musik* (Kući glazbe) nekoliko je prostorija posvećeno velikim kompozitorima i kulturnom životu njihova vremena. Prikazana je i

"Schubertijada" – kućni koncert na kojem je Schubert prvi put javnosti predstavio svoje djelo – potpuno u znaku "salonske kulture". Od 18. do 20. stoljeća u čitavoj Europi, u Rusiji, ali i u Sjedinjenim Američkim Državama nalazimo glazbeno-književne salone. To su bili privatni društveni susreti prilikom kojih su se ljudi okupljali u kući jedne dame, takozvane *salonnière*. Postojali su književni, glazbeni, ali i politički i znanstveni saloni. Nije se dolazilo samo kao slušatelj ili gledatelj već zbog umjetničkog ili književnog doprinosa, da bi i sami nešto dali.

U obiteljima se njegovala "kućna" glazba s malim brojem sudionika, nazvana zbog toga i komorna glazba. Kćeri iz građanskih obitelji primale su poduku iz klavira i pjevanja. No umjetnost se njegovala i na selu: nakon odradenog posla ljudi bi sjeli zajedno i pjevali ili svirali. U predionici, jedinoj grijanoj prostoriji u kući tijekom zime, sastajali bi se seljaci s različitih imanja da bi zajedno radili, pričali i pjevali. Za vrijeme tradicionalnih proslava zajedno se plesalo i pjevalo.

Glazbene aktivnosti bile su sastavni dio života, a tome bih pridružila i umjetnički ručni rad kao što je vezenje, šivanje, pletenje i slično. Čovjek je na mnogim područjima bio stvaralački aktivan i kreativan.

Danas većina ljudi večer provodi pred televizorom ili kompjutorom. Pasivno se zabavljaju ili se kreću virtualnim svjetovima. "Kulturni" se život ograničio na slušanje glazbe, odlazak u kino, na koncert ili u kazalište. Pjeva se samo u pokojim prigodama. Da li nas moderan život zaista čini bogatijima ili bi se prije moglo reći da smo zbog njega siromašniji...?

Četiri dobra razloga da i sami budete umjetnik:

1. Umjetnost nas čini boljima

Ideja Ljepote je prema Platonu arhetip koji mi ljudi možemo najlakše spoznati. Pomoću ljepote u prirodi ili u umjetničkom djelu bude se u nama viši osjećaji. Ljepota je usko povezana s ostalim arhetipovima:

Dobrom, Istinom i Pravednošću. Kontakt s Ljepotom aktivira najsuptilnije aspekte psihe, i to najviše kad smo i sami umjetnički aktivni, čime stvaramo Ljepotu kao metafizičko dobro. To oplemenjuje i istančava naš karakter, kao i našu okolinu.

2. Umjetnost nas produhovljuje

Hegel govori o *prirodno lijepom* i *umjetnički lijepom*, s tim da ovom drugom daje veće značenje. *Jer umjetnička ljepota je iz duha rođena i ponovno rođena ljepota*. Onaj tko je i sam umjetnički aktivan, neovisno o tome pjeva li, pleše, slika ili oblikuje skulpturu, on ostvaruje ideju, duhovnu predodžbu koju osjetila mogu spoznati. Lijepo je prema Hegelu *osjetilna predodžba ideje*. Za razliku od životinje, čovjek ima sposobnost da duhovnoj stvarnosti dade materijalni oblik – duboko iskustvo koje produhovljuje.

3. Umjetnost nas upotpunjuje

Schiller u svojim pismima *O estetskom odgoju čovjeka* naglašava značenje igre. Ona omogućava da se spoje osjetilno-emocionalna i duhovno-racionalna strana čovjeka. *Igra i samo igra je ta koja ga (čovjeka) čini potpunim i njegovu dvojnu prirodu razvija istovremeno (...). Čovjek je najviše on sam kada se igra.*

Na njemačkom jeziku to možemo prekrasno izraziti kada kažemo: "Instrument spielen" ("Sviram instrument"). U igri mi smo prisutni ovdje i sada i predajemo se božanskoj dokolici.

4. Umjetnost je bogoslužje

Ne smijemo zaboraviti duhovni aspekt. Izvor svake umjetnosti nalazi se u sakralnom. Sjetimo se samo špiljskog slikarstva Altamire, idola plodnosti, ali i plesova pod maskama i himni. Sva ta djela nastala su kao vrsta molitve, kako bi se dozvala ili štovala neka viša sila. ☸

Prijevod s njemačkog: Marta Levak

Savjeti

1. Pjevajte kad god možete. Sami pod tušem, na biciklu, u autu, s prijateljima oko logorske vatre ili za vrijeme veselog druženja. To je čudotvorno sredstvo protiv loše volje, straha, stresa ili depresivnih raspoloženja.

2. Ako ste nekad svirali neki instrument, pronađite ga ili sjednite za klavir. Neovisno o tome koliko ste dobri. Ne radi se o rezultatu, već o sviranju. Nešto "moći" proizvesti sam daje "moć" i pruža radost.

***Ne zovi
bogatstvima
ono što se može
izgubiti.
Vrlina je naše
istinsko bogatstvo
i istinska sloboda
onome tko je ima.***

Leonardo da Vinci

